

**Dr. Vlado Šakić, ravnatelj Instituta društvenih
znanosti Ivo Pilar:**

PERSPEKTIVE HRVATSKOGA DRUŠTVA U EUROPSKOJ UNIJI

Vlado ŠAKIĆ, PHD, Head of the Ivo Pilar Institute for Social Sciences:

**PERSPECTIVES OF CROATIAN SOCIETY WITHIN THE
EUROPEAN UNION**

Želim prije svega izraziti zadovoljstvo što pred ovim eminentnim skupom mogu izreći nekoliko rečenica o perspektivama, ali i dilemama povezanim s naznačenom temom u kontekstu skorog pristupa

panja Hrvatske u punopravno članstvo Europske unije. No isto tako želim napomenuti kako sam svjestan da o tako složenoj temi, u dopuštenom mi vremenu, ni približno ne mogu predložiti sve što bih htio i što tema zahtijeva. Pogotovo ne kao ravnatelj znanstvene institucije u društvenom i humanističkom području koju smo prije više od dvadeset godina utemeljili na dvjema krilaticama – „istraživanjem do činjenica” i „hrvatsko društvo je neistraženo društvo”. Do danas smo, naime, prikupili zavidnu arhivu empirijskih spoznaja o suvreme-

Let me express my pleasure to be allowed to address this eminent audience with few words on perspectives, but also on dilemmas related to the indicated subject in the context of the Croatian near access-

sion to full membership of the European Union. But I would like to say that I am also very much aware of the fact that so ample subject, in granted time limits, cannot be presented according to my intention and requirement of the matter. I am saying this particularly as head of scientific institution in social and humanistic area, founded – more than twenty years ago – upon two slogans: „by research to the facts” and „Croatian society is unexplored society”. In fact, to this day we have collected enviable archives of empiric cognitions on contemporary Croatian so-

nom hrvatskom društvu temeljenih na suvremenim teorijskim i metodološkim znanjima i objavili cijelu malu biblioteku znanstvenih publikacija temeljenih na tim spoznajama. Na tom tragu, i u kontekstu pri-nosa raspravi o perspektivama hrvatskog društva u Europskoj uniji, činilo mi se korisnim sažeto predočiti na koji način su hrvatski građani, kao središnji dionici, doživjeli i percipirali dosadašnje istaknutije događaje i procese na kojima se gradilo suvremeno hrvatsko društvo.

Činjenica je da subjektivni iskazi građana, makar prikupljeni u strogo kontroliranim metodološkim uvjetima, nisu jedina ni dovoljna pozadina za kreiranje tzv. realnih politika ni za predviđanje budućnosti jednog društva. Ali je također činjenica da bez pažljivog praćenja društvenih stavova građana nije moguće graditi demokratsku politiku, institucije i društvene mreže u globaliziranom svijetu. A to su temelji za razvoj modernog društva. Uzgred, nije na odmet podsjetiti da je građanska revolucija bila jedna od razdjelnica nakon koje su se moderna europska društva počela razvijati.

Danas tako shvaćeno moderno društvo, na globalnoj razini, naj-

ciety, based upon the recent theoretical and methodological knowledge, and we have published the whole little library of scientific publications based upon those cognitions. On that scent, and in the context of contribution to discussion on perspectives of Croatian society within the European Union, it seems to me suitable to present concisely how Croatian citizens, as main participants, have experienced and perceived so far outstanding events and processes, on which contemporary Croatian society has been built upon.

It is a fact that subjective declarations of citizens, although collected under strictly controlled methodological conditions, do not represent the unique and sufficient background for creation of so called real politics neither for forecast of society's future. But it is fact also, that without careful monitoring of citizens' social attitudes, it is not possible to build up democratic policy, institutions and social networks in the globalized world. And this is the groundwork for development of modern society. By the way, it doesn't hurt to remind that the bourgeois revolution was one of dividing lines starting to develop civil societies.

Today, the modern society understood in such a way, at a glo-

češće susrećemo pod nazivima zapadno društvo odnosno civilizacija, informacijsko društvo i/ili društvo znanja. Iz tih je naziva razvidno da se ono temelji primarno na vrijednosnim, kulturno-identitetskim, tehnološkim i znanstvenim zasadama.

U povijesnom smislu se nastajanje suvremenih europskih društava najčešće promatra na kontinuumu nacija-država-društvo, a u sociološkom na modernizacijskim procesima koji su u devetnaestom i dvadesetom stoljeću utjecali na razvoj industrijskih društava kao prethodnici suvremenih zapadnih društava. Takav razvoj zapadne civilizacije, u kojoj je Europa bila središte zbivanja do druge polovine dvadesetog stoljeća kada vodstvo, zbog katastrofalnih posljedica prouzročenih razvojem i djelovanjem dvaju totalitarizama na tlu Europe, preuzimaju Sjedinjene Američke Države, odredio je u manjoj ili većoj mjeri i hrvatsku sudbinu do danas.

U takvom kontekstu suvremeno hrvatsko društvo razvijalo se u dugotrajnom i tegobnom procesu – od oblikovanja hrvatske nacije na preporodnoj kulturnoj matrici karakterističnoj za dio srednjoeuropskih zemalja u drugoj polovini devetnaestog stoljeća, preko isprekida-

bal level, most frequently has been named as western society or civilization, information society and/or society of knowledge. These names indicate that it is primarily founded upon values, cultural-identity, technological and scientific ground.

In terms of history, the beginning of contemporary European societies most often is regarded as continuum of nation-state-society, and in sociological sense as modernization process, that in nineteenth and twentieth century had an impact on development of industrial societies, as the precursor of contemporary western societies. Such development of western civilization, where Europe has been center of events until the second half of twentieth century when, because of catastrophic consequences caused by development and activity of two totalitarian systems in Europe, United States of America has taken the leadership, and has determined to larger or smaller degree Croatia's destiny to this day.

In such a context the contemporary Croatian society has developed in long lasting and difficult process – from formation of Croatian nation on the matrix of cultural revival, typical for part of Middle European countries in the second half

nih i većinom tragičnih procesa tijekom dvadesetog stoljeća do stvaranja neovisne i – posebno naglašavam, demokratske države – Republike Hrvatske.

Držim da bez tih notornih činjenica, promatranih u duhu vremena, nije moguće hrvatsko društvo na pragu pristupanja velikoj skupini europskih društava u okviru Europske unije znanstveno ni zdravorazumski analizirati i vrednovati. A pogotovo nije moguće predviđati njegove europske perspektive.

Dva su temeljna razloga takvom stajalištu. Prvi se odnosi na činjenicu da se početkom devedesetih godina, kada su procesi oblikovanja modernih europskih građanskih društava u zapadnoj Europi završeni, Hrvatska suočila s jednim od najvećih izazova u svojoj povijesti – netom stečenu neovisnost i demokratski poredak bila je prisiljena braniti u nametnutom ratu.

Svaki rat, u sociopsihološkom smislu, nužno zahtijeva manji ili veći stupanj nacionalne i/ili etničke homogenizacije radi uspješnog ratnog djelovanja. U hrvatskom je slučaju to značilo, radi obrane od agresije. Zbog toga su procesi u hrvatskom društvu početkom devedesetih, paradoksalno i neovisno o demokratskoj volji hrvatskih gra-

of nineteenth century, over broken and mostly tragic processes during twentieth century, up to creation of independent and – I particularly emphasize – democratic state, the Republic of Croatia.

I am of the view that without these notorious facts, regarded within the spirit of time, it is not possible scientifically nor commonsensical analyze and evaluate Croatian society at the threshold of accession to the large group of European societies within the European Union. Particularly, it is not possible to foresee its European perspectives.

There are two basic arguments for this standpoint. The first is related to the fact that in the beginning of ninetieths, when the formation process of modern European civil societies in Western Europe has been accomplished, Croatia has encountered one of the biggest challenges in its history – it was constrained to defend barely acquired independence and democracy in imposed war.

Every war, in socio-psychological sense, necessarily requires, to lesser or bigger degree, national and/or ethnical homogenization for the purpose of successful war activities. In the case of Croatia it meant:

đana, poglavito ovisili o ratnom ishodu to jest nisu se mogli razvijati u smjeru kojim su se moderna zapadnoeuropska društva razvijala u drugoj polovini dvadesetog stoljeća i na kojima se temeljilo njihovo udruživanje u Europsku uniju. To je nužno odgodilo procese demokratizacije i modernizacije hrvatskog društva. Bez uvažavanja tih neprijepornih činjenica nije moguće nijedan važan kasniji događaj ili proces objektivno procjenjivati.

Drugi razlog proizlazi iz odnosa međunarodne zajednice prema Hrvatskoj tijekom i nakon ratnih zbivanja devedesetih godina, posebice iz odnosa institucije koju su osnovali Ujedinjeni narodi – Međunarodnog suda u Haagu. Taj je odnos bio često opterećen nerazumijevanjem s jedne i druge strane, mada je, opet paradoksalno, u konačnici pripomogao Hrvatskoj ispuniti standarde iz pristupnih pregovaračkih pregovora. Ali kao i u prethodnom slučaju, zbog stalno prisutne opasnosti izjednačivanja odgovornosti za agresiju, usporevao je modernizacijske procese u hrvatskom društvu temeljene na hrvatskim vrijednostima i kulturnoj baštini obranjenoj u ratu.

Kako su, dakle, hrvatski građani doživjeli te procese? Temelje-

for the purpose of defense from aggression. That is why the processes in Croatian society in early ninetieths, paradoxically and independently of democratic determination of Croatian citizens, have mainly depended on the war outcome, namely, they could not develop in the direction that Western European societies did in the second half of the twentieth century and on which their association into European Union was based upon. That has necessarily postponed processes of democratization and modernization of Croatian society. Without taking in consideration these incontestable facts it is not possible objectively evaluate any important subsequent development.

The second argument is the result of the international community's attitude towards Croatia during and after war events in the ninetieths, particularly from the attitude of the institution created by United Nations – International Tribunal in Hague. This relation was often weighted by misunderstanding from both sides, although – again paradoxically – eventually has helped Croatia to fulfill standards from the accession negotiations. But, as in previous case, as a result of constant present danger of equalizing the

ći osvrt na empirijskim nalazima u Institutu Ivo Pilar, sažeto ću se osvrnuti na mjesta koja su određivala glavne smjerove razvitka hrvatskoga društva i pregovaračkoga procesa.

U hrvatskoj i u europskoj medijskoj i političkoj javnosti tijekom pregovaračkog procesa prevladavalo je mišljenje kako o hrvatskom Domovinskom ratu treba govoriti prvenstveno na temelju evidencije koju je o individualnim odgovornostima za ratne zločine prikupljalo haaško tužiteljstvo. Selektivnim korištenjem te evidencije tužiteljstvo je konstruiralo optužnicu za udruženi zločinački pothvat i cijeli proces pokušalo usmjeriti prema izjednačivanju krivnje za rat. Nasuprot takvim stajalištima velika je većina hrvatskih građana (u rasponu od 90 do 95%) početkom devedesetih rat percipirala kao agresiju s prepoznatljivim akterima agresije, a obranu su smatrali pravednom i jednim mogućim odgovorom. Posebno su, uz državu Srbiju, osuđivali pristajanje tzv. Jugoslavenske narodne armije uz ciljeve agresora. Slijedom toga hrvatsku državu nisu primarno doživljavali kao ostvarenje tisućgodišnjeg sna, iako je ta politička inačica s mitskim konotacijama imala važan mobiliza-

responsibility for aggression, it has slowed down modernization process in Croatian society, based upon Croatian values and cultural heritage defended in the war.

Therefore, how have Croatian citizens experienced these processes? Basing the overview on empiric findings in the Ivo Pilar Institute, I intend concisely review the points determining the main directions for development of Croatian society as well as negotiation process.

At the time of negotiation process, in both Croatian and European media and political public, there was prevailed opinion that Croatian War of Independence (Homeland War) should be seen primarily according to the records on individual responsibilities for war crimes collected by Hague Prosecutor's Office. The Prosecutor's Office has, by selective seizing of those records, fabricated indictment for joint criminal enterprise and has tried the entire process orient towards the equalization of culpability for war. Opposite to such standpoints, the large majority of Croatian citizens (at the range from 90 to 95%) has in early ninetieths perceived the war as the aggression with recognizable actors of aggression, and the defense as rightful and only possible response.

cijski učinak, nego su u njoj vidjeli sigurnost i spas od rata te bijeg od totalitarne naravi druge Jugoslavije i njezine vojske u slobodu i demokratsku budućnost. U tom kontekstu iskazivali su velik otpor bilo kakvom ponovnom udruživanju u savez sličan dotadašnjem. Ilustracije radi: pozitivan stav prema obnavljanju Jugoslavije izrazilo je 1991. tek 1% hrvatskih građana.

Kao najpouzdanije saveznike u pregovorima o završetku rata te oružanoj pomoći u ratnim okolnostima, hrvatski su građani percipirali međunarodnu zajednicu i sva očekivanja iskazivali u tom smjeru. U pregovaranje s JNA i drugim akterima agresije, posebice Srbijom, nisu iskazivali nimalo povjerenja. Zanimljivo je da su građani iz okupiranih hrvatskih područja, u odnosu na one iz neokupiranih, prema pregovorima s glavnim akterima agresije iskazivali negativnije stavove, a imali više povjerenja u međunarodnu zajednicu. Drugim riječima, iz pozicije ekstremne ugroženosti sigurnost i slobodu vidjeli su u savezu sa svijetom kojem pristupamo. U takvom kontekstu velika većina hrvatskih građana izražavala je volju za osobnim angažmanom tijekom cijelog trajanja rata. Dva mjeseca nakon Oluje, prema

They have particularly condemned, besides the state of Serbia, the compliance of so called Yugoslav People's Army with aggressor's goal. Subsequently, they did not primarily perceived Croatian state as the attainment of a thousand year dream, although that political version with its mythical connotation had considerable mobilization effect, but they have seen it as security and flight from war, as well as the escape of totalitarian nature of the second Yugoslavia and its army, into freedom and democratic future. Within that context, they have demonstrated strong resistance to any renewed association, similar to the previous one. Just to illustrate it: the positive attitude toward restoration of Yugoslavia has been expressed in 1991 by only 1% of Croatian citizens.

Croatian citizens have perceived international community as the most reliable ally in the negotiations on ending the war, as well as in the armed aid under war circumstances, and have expressed all their expectations in that sense. They did not demonstrate any trust in negotiation with the YPA (JNA) and other actors of aggression, particularly with Serbia. It is interesting that the citizens from occupied parts of Croatian territory, in rela-

ispitivanju javnog mnijenja u Institutu Pilar, 94% hrvatskih građana Oluju je percipiralo kao jedino moguće i jedino pravedno rješenje za okupirana hrvatska područja.

Razvidno je iz ovog sažetog osvrtu da se spomenuta nacionalna homogenizacija događala poglavito na načelima sigurnosti i slobode, koja se su se prema dominantnom mišljenju hrvatskih građana mogla ostvariti jedino u neovisnoj i demokratskoj hrvatskoj državi. Važno je još jedanput naglasiti da su u obrani tih načela, cijelim tijekom trajanja rata, kao glavne saveznike percipirali međunarodnu zajednicu unatoč njezinim brojnim neobjašnjivim postupcima, a na-

tion to those from non occupied parts, have had more negative attitude toward negotiations with the main actors of aggression, and have more trusted international community. In other words, from the position of extreme threat, they have expected the security and the freedom within the alliance to the world we are now joining. In such a context the large majority of Croatian citizens have expressed their determination for personal engagement in the course of whole duration of the war. Two months after Storm Operation (Oluja), according to the opinion poll performed by the Pilar Institute, 94% of Croatian citizens have perceived the Storm as the

ročito embargu na uvoz oružja. U takvim pogledima na rat i njegove moguće ishode postojalo je visoko slaganje između građana, neovisno o njihovim osnovnim sociodemografskim karakteristikama. Socijalne diferencijacije i stratifikacije dominantno su se događale u procesima razvoja hrvatskoga društva nakon rata od kojih je dio uvjetovan ratom, a dio realnim novim okolnostima, posebice na gospodarskom planu.

Poslijeratno razdoblje do danas, iz kuta hrvatskih građana, također izgleda nešto drukčije nego što se iz medijske, a nerijetko i političke perspektive predstavljalo hrvatskoj i međunarodnoj javnosti. Dva su glavna uporišta takvih razlika – stavovi prema interpretaciji Domovinskog rata posebice iz perspektive i postupaka haaškog tužiteljstva te dominantnog medijskog predstavljanja u Hrvatskoj, te stavovi prema privatizacijskom procesu koji je bitno utjecao na glavne smjerove razvoja hrvatskoga gospodarstva, a građani ga ocijenili socijalno nepravednim. Brojne su empirijske potkrijepe ovih tvrdnji, prikupljene u kontroliranim znanstvenim istraživanjima Instituta Pilar, ali ih zbog vremenskog ograničenja neću navoditi. Spome-

only possible and rightful solution for Croatian occupied territories.

It is obvious, from this short retrospect, that the mentioned national homogenization has occurred mainly on the principles of security and freedom, which – according to dominant opinion of Croatian citizens – could be achieved only within the independent and democratic Croatian state. It is important to stress once again that – in the course of whole duration of the war - in defense of these principles; they have perceived the international community as the main ally, despite its numerous inexplicable behaviors, especially the arms embargo. As regards this view of war and its possible outcome, there was high degree of concordance among citizens, regardless their basic socio-demographic characteristics. Social differentiation and stratification dominantly have occurred within development processes of Croatian society after war, part of them conditioned by the war, and part by the new circumstances, especially on economic level.

The post war period to this day, from the viewpoint of Croatian citizens, seems also to be somehow different from what used to be presented to Croatian and international

nut ću tek glavne društvene posljedice. Najizrazitije su se očitovale u kontinuiranom padu povjerenja hrvatskih građana u institucije sustava, posebice one političkog karaktera, slabljenju nacionalnog ponosa te porastu pesimističkog odnosa prema budućnosti. Valja napomenuti da je tek nedavno oslobođenje hrvatskih generala izazvalo kratku i snažnu društvenu katarzu u Hrvatskoj i vratilo dio povjerenja hrvatskih građana, poglavito u međunarodne institucije. Slijedom toga nove, eventualne generatore euroskepticizma, kada Hrvatska postane ravnopravna članica EU-a, moglo bi se prvenstveno tražiti u aktualnoj gospodarskoj situaciji u nekim zemljama Europske unije i Hrvatskoj, a dijelom u poticanju regionalne politike iz nekih europskih i hrvatskih političkih krugova koji hrvatske građane podsjećaju na oblikovanje novog političkog saveza sličnog onome iz kojeg su se ratom morali oslobađati. Kao ilustraciju iz koje se može zaključiti kakve bi to moglo imati političke posljedice, spomenut ću istraživanje koje je Institut Pilar proveo na nacionalnom uzorku i u kojem se od hrvatskih građana tražilo da se odrede u okviru ponuđenih kategorija – u nacionalnom smislu kao

public from both the media and, not rarely, political perspective. There are two mainstays for such differences – the attitude towards interpretation of Homeland War, especially from perspective and proceedings of the Hague Prosecutor's Office and from the dominant media presentation in Croatia, as well as the attitude towards privatization process that had significant impact on main direction of Croatian economic development, judged by citizens as socially unfair. Because of time limit, I am not going to quote the numerous empiric confirmations to these assertions, collected within the verified scientific researches of the Pilar Institute. Let me mention just main social consequences. They have appeared the most distinctively in the continuous decline of confidence of Croatian citizens into institutions of the system, particularly those of political nature, the weakening of national pride and the growing pessimistic attitude towards the future. It has to be mentioned that only the recent acquittal of Croatian generals has provoked short and strong social catharsis in Croatia, and partly brought back the trust of Croatian citizens into international institutions. Subsequently, after Croatian accession to Euro-

pripadnici Republike Hrvatske, a u regionalnom kao pripadnici Mediterana, Srednje Europe i Zapadnog Balkana. Prema rezultatima, uz dominantnu nacionalnu privrženost Republici Hrvatskoj, znatan broj građana pripisuje si i srednjoeuropsku odnosno mediteransku pripadnost kao odrednice svoga identiteta. Za zapadnobalkansku pripadnost pozitivan stav iskazalo je 1% građana.

Kakva nas onda budućnost očekuje u Europskoj uniji?

Predviđanje budućnosti danas je jedna od tema koja se znanstveno istražuje u okviru Europske unije. Kako bismo procese razvoja hrvatskoga društva nakon pristupanja i prilagodbe mogli temeljiti na znanju, bilo bi nužno pristupiti takvim projektima u koje bi se uključivale povijesne okolnosti, kulturna baština, vrijednosna pozadina, institucije, demografski i gospodarski potencijali, socijalne mreže itd. U Europsku uniju, naime, ne ulaze zasebno hrvatska kultura ili hrvatsko gospodarstvo nego hrvatska država i društvo sa svim svojim sastavnicama. Kako se u Hrvatskoj takav tip znanja nije razvijao, a znanost ni približno nema status koji joj u modernom društvu pri-

pean Union, the new, eventual generators of Euro-skepticism, should be primarily searched for in the actual economic situation in some of the European Union countries and in Croatia, and partly in stimulating the regional policy by some European and Croatian political circles, what has reminded Croatian citizens to creation of a new political association similar to that one they had to get rid of through the war. To illustrate what political consequences it could have, let me mention the research, done by Pilar Institute, on national sample, asking Croatian citizens to identify themselves within the frame of offered categories – nationally as subject of the Republic of Croatia, and regionally as subject of Mediterranean, Middle Europe and Western Balkans. According to research results, beside dominant national attachment to the Republic of Croatia, substantial number of citizens identified themselves with Middle Europe or Mediterranean. Only 1% has identified them with the Western Balkans.

What kind of future we may expect within the European Union?

The future forecast has been today the subject scientifically explored within the European Union. In or-

pada, teško je uvjerljivo predviđati budućnost hrvatskoga društva u Europskoj uniji. Zato ću, na kraju, dati tek osobnu prosudbu temeljenu na manje ili više na poznatim činjenicama.

Procesi razvitka modernoga hrvatskog društva su nezavršeni procesi. Ali nisu završeni ni procesi u Europskoj uniji. U takvom kontekstu Hrvatska će se efikasnije i stabilnije prilagođavati europskim procesima ako postigne društvenu stabilnost na nacionalnoj razini temeljenu na izvornoj vrijednosnoj i kulturnoj baštini te standardima Europske unije. Zato bi Europsku uniju, prije svega, trebalo prihvatiti kao neponovljivu povijesnu prigodu za daljnji proces razvitka i modernizacije hrvatskoga društva u okviru političkog i kulturnog saveza koji smo odabrali, koji smo gradili i kojemu pripadamo. To se odnosi i na gospodarstvo, koje prvenstveno treba temeljiti na znanju i hrvatskim potencijalima prema načelima održivog razvitka i ekološke obzirnosti. No bez znanosti i obrazovanja u središtu svih strategija razvitka to neće biti realno ostvarivo.

Na kraju, ali nikako najmanje važno, želim istaknuti da uključivanje Hrvata izvan Hrvatske u sve

der to be able to base the process of Croatian society's development on knowledge, it would be necessary to join the projects comprising historic circumstances, cultural heritage, values' background, institutions, demographic and economic potentials, social networks etc. Croatian culture or Croatian economy is not joining separately the European Union, but the Croatian state and society with all their components. Since that type of knowledge did not develop in Croatia, and the science does not enjoy the status pertaining to it in the modern society, it is hard to anticipate the future of Croatian society in the European Union. Therefore, I will eventually express my personal opinion based upon more or less known facts.

Development process of Croatian society has not been completed. But the processes in the European Union have not been completed neither. Within that context, Croatia will more efficiently adapt itself to European processes if the social stability at national level based upon original values and cultural heritage as well as the European Union standards be achieved. Therefore, the European Union should, before all, be accepted as unique historical chance

navedene procese držim nužnim i nezaobilaznim. Oni su naime u suvremenim globalnim uvjetima neprocjenjiva politička, gospodarska, kulturna i demografska zaliha. Nažalost, oni su u poslijeratnim procesima marginalizirani, često i sti-

gmaticizirani, iako imaju neprijeporne zasluge za nastanak i obranu hrvatske neovisnosti i demokracije. U tom kontekstu nužno je konačno izgraditi primjeren institucijski sustav koji će na globalnom planu omogućiti funkcioniranje globalne hrvatske umreženosti. Takva opća umreženost ostvariva je pod plaštem euroatlantskih asocijacija kao drugom važnom koncentričnom krugu hrvatske globalne integraci-

for further process of development and modernization of Croatian society, within the frame of political and cultural alliance we have chosen, built up and belong to. This is related also to economy, which should primarily be based upon the knowledge and Croatian potentials according to the principles of sustainable development and ecological consideration. But, with no science and education in the heart of all development strategies that will not be really feasible.

Last, but not at all least, I want to point out that I consider the integration of Croats from Diaspora into all mentioned processes, urgent and unavoidable. They are, in fact, under contemporary global conditions, precious political, economic, cultural and demographic reserve. They are, unfortunately, in after-war processes marginalized, and often stigmatized, although they bear unquestionable merits for creation and defense of Croatian independence and democracy. In that context, it is necessary to establish finally the appropriate institutional system that will at the global level ensure functioning of global Croatian network. Such general network is feasible under the auspices of Euro-Atlantic associations as the second important

je. Ne smije se, naime, smetnuti s uma da su Hrvati rasprostranjeni u cijelom zapadnom društvu, kao ni to da su Sjedinjene Američke Države, gdje živi značajan broj hrvatskih iseljenika, imale i imaju velike zasluge za ostvarenje temeljnih hrvatskih nacionalnih i političkih ciljeva.

Držim, dakle, da Hrvatska ima dovoljno potencijala za izgradnju modernog, umreženog, globalnog društva. Hoćemo li u globalnim okolnostima takvo društvo izgraditi i sačuvati, primarno će ovisiti o samosvjesnim političkim i upravljačkim elitama i institucijama prema kojima će građani iskazivati znatno veće povjerenje nego do sada. Ili, krajnje pojednostavljeno, o tome će poglavito ovisiti hoćemo li ponovo više nalikovati na političku odnosno gospodarsku koloniju ili svekoliki razvoj temeljiti i predstavljati se kao moderna nacionalna i politička zajednica u okrilju Europske unije i zapadne civilizacije.

Pred uzimanjem europske putovnice kao hrvatski znanstvenik moram izraziti blagu skepsu temeljenu na opisanim dilemama. Ipak, kao čovjek, hrvatski branitelj i hrvatski građanin, dobro se osjećam.

concentric circle Croatian global integration. Hence, it should not be forgotten that Croats are wide-spread within all western society, nor that United States of America, home of significant number of Croatian emigrants, was and still is to large extent meritorious for achievement of fundamental Croatian national and political goals.

So, I consider that Croatia has enough potential to build up modern, networked, global society. Whether we will, under the global circumstances, build up and preserve such society, it will depend primarily on self-confident political and governing elites and institutions, much more trustworthy to citizens than they are now. Or, in extremely simple terms, this shall determine whether we shall again be more alike political or economic colony or we shall base the overall development upon and present ourselves as modern national and political community within the European Union and western civilization.

On the point of taking up European passport, as Croatian scientist, I must express the benign skepticism based upon described dilemmas. However, as the man, the Croatian defender and the Croatian citizen, I feel good.